

O przekonaniach i przekonywaniu (11)

Jerzy Pogonowski

Zakład Logiki Stosowanej UAM

www.logic.amu.edu.pl

pogon@amu.edu.pl

30 maja 2007

Plan na dziś

Plan na dziś

Plan na dziś:

- o logice epistemicznej;
- własności systemów przekonań;
- logika świadomych, racjonalnych przekonań;
- teorie zmiany przekonań.

Systemy przekonań

Jest spora mnogość różnorodnych operatorów doksastycznych i epistemicznych, np.:

- wiem
- wierzę
- sądzę
- nie wykluczam
- dopuszczam możliwość
- mniemam
- podejrzewam
- wątpię
- mam nadzieję
- obawiam się

Buduje się zarówno systemy logiczne, charakteryzujące poszczególne z tych modalności, jak i systemy **multimodalne**, zawierające więcej niż jeden typ modalności.

Własności systemów przekonań

Można pytać, czy systemy przekonań mają znane własności metalogiczne, np. czy są:

- niesprzeczne;
- zupełne;
- rozstrzygalne, itp.

Jak wiemy z pierwszych dwóch wykładów, możemy również zadawać sensowne pytania dotyczące naszej wiedzy o samych przekonaniach, tj. pytania o świadomość wiedzy (przekonań).

Nadto, można także rozważać systemy „bliższe życiu”, np. nie wykluczające, iż dane przekonania zawierają poglądy sprzeczne ([parakonsystencja](#)).

Logika epistemiczna

Dwa nurty w badaniach logiki wiedzy i przekonań:

- Łoś, Hintikka, von Wright, Pap, Rescher, ...
- Gärdenfors, Alchourron, Makinson, ...

Pierwszy z tych nurtów wiąże systemy wiedzy i przekonań z logikami modalnymi, drugi dotyczy w pierwszym rzędzie problematyki zmian systemów przekonań.

System Łosia

To pierwszy system logiki epistemicznej. W języku mamy zmienne i funktory zdaniowe, kwantyfikator $\forall$ wiążący zmienne nazwowe (przebiegające zbiór osób). Operator L_x ma następującą interpretację: $L_x p$ oznacza, że człowiek x uznaje, że p .

Aksjomaty:

- 1 $L_x p \equiv \neg L_x \neg p$
- 2 $L_x((p \rightarrow q) \rightarrow ((q \rightarrow r) \rightarrow (p \rightarrow r)))$
- 3 $L_x(p \rightarrow (\neg p \rightarrow q))$
- 4 $L_x((\neg p \rightarrow p) \rightarrow p)$
- 5 $L_x(p \rightarrow q) \rightarrow (L_x p \rightarrow L_x q)$
- 6 $\forall x L_x p \rightarrow p$
- 7 $L_x L_x p \equiv L_x p$

Reguły systemu to: odrywanie i podstawianie.

System Łosia

- Pierwszy aksjomat systemu wyraża pewną formę zasady niesprzeczności.
- Z pierwszego aksjomatu systemu wynika, że dla dowolnego zdania p : uznane jest bądź p , bądź jego zaprzeczenie $\neg p$.
- Aksjomaty: 2, 3 i 4 wyrażają uznawanie aksjomatyki Łukasiewicza dla (implikacyjno-negacyjnego) rachunku zdań.
- Aksjomat 5 wyraża rozdzielność operatora L_x względem implikacji.
- Aksjomat 6 stwierdza, że zdanie uznawane przez wszystkich jest tezą systemu
- Ostatni aksjomat mówi, że iteracja operacji uznawania jest równoważna tej operacji.
- Aksjomaty systemu są niezależne.
- System jest niesprzeczny i wielowartościowy.

System von Wrighta

Modalności epistemiczne rozważane przez von Wrighta to:

- Vp — p jest (pozytywnie) **zweryfikowane**;
- Fp — p jest **sfalsyfikowane** (mamy: $Fp \equiv V\neg p$);
- $\neg Vp \wedge \neg V\neg p$ — p jest **nierozstrzygnięte**.

Aksjomaty:

- $\neg F(p \vee q) \equiv (\neg Fp \vee \neg Fq)$
- $\neg Fp \vee \neg F\neg p$
- $V\Box(p \equiv q) \rightarrow \Box(Fp \equiv Fq)$

Reguła: Jeśli $\vdash p$, to $\vdash Vp$.

Symbol $\Box$ oznacza tu operator **konieczności**.

Dla kompletności, można zdefiniować operator $\neg V\neg p$ — p jest **dopuszczone**.

System Hintikki

W pierwotnej wersji system Hintikki operował modalnościami:

- $P_x p$ — p jest możliwe ze względu na wiedzę (podmiotu) x ;
- $K_x p$ — (podmiot) x wie, że p ;
- $B p$ — (podmiot) x wierzy, że p .

Dla scharakteryzowania wiedzy danego podmiotu używa się pojęcia **zbioru modelowego**.

W poniższej definicji m (ew. z indeksem) jest zbiorem formuł (rozważanego języka), zaś M jest rodziną zbiorów formuł.

Zbiory formuł odpowiadają zespołom przekonań.

System Hintikki

Przez **system modelowy** rozumiemy każdą rodzinę M zbiorów formuł spełniającą, dla każdego $m \in M$, następujące warunki:

- Jeśli $p \in m$, to $\neg p \notin m$.
- Jeśli $p \wedge q \in m$, to $p \in m$ oraz $q \in m$.
- Jeśli $p \vee q \in m$, to $p \in m$ lub $q \in m$.
- Jeśli $\neg\neg p \in m$, to $p \in m$.
- Jeśli $\neg(p \wedge q) \in m$, to $\neg p \in m$ lub $\neg q \in m$.
- Jeśli $\neg(p \vee q) \in m$, to $\neg p \in m$ oraz $\neg q \in m$.
- Jeśli $P_x p \in m$, to istnieje $m_* \in M$ taki, że $p \in m_*$.
- Jeśli $K_x p \in m$, to dla każdego $m_* \in M$: $K_x p \in m_*$.
- Jeśli $K_x p \in m$, to $p \in m$.
- Jeśli $\neg K_x p \in m$, to $P_x \neg p \in m$.
- Jeśli $\neg P_x p \in m$, to $K_x \neg p \in m$.

System Hintikki

Między elementami zbioru modelowego zachodzić mogą zależności:

- doksastycznej alternatywności;
- epistemicznej alternatywności.

Logikę wiedzy i przekonań otrzymujemy przez dodanie następujących warunków:

- Jeśli $K_x p \in m$ i m_* jest doksastycznie alternatywne względem m , to $K_x p \in m_*$.
- Jeśli $Bp \in m$ i m_* jest epistemicznie alternatywne względem m , to $Bp \in m_*$.
- Jeśli $K_x p \in m$, to $BK_x p \in m$.
- Każda doksastyczna alternatywność jest też epistemiczną alternatywnością.

O logikach modalnych

Wiedzę i przekonania można też opisywać z wykorzystaniem klasycznych modalności aleitycznych:

- konieczności;
- możliwości.

Możemy uznać, że operator epistemiczny K_x zachowuje się tak, jak operator konieczności $\Box$, a operator P_x zachowuje się tak, jak operator możliwości $\Diamond$.

Wtedy możemy wykorzystać:

- znane wyniki dotyczące szeregu logik modalnych;
- semantykę algebraiczną (Kripkego) dla tak interpretowanych operatorów epistemicznych.

System Gödla-Löba

Logika **Gödla-Löba**, zwana też logiką **dowodliwości** jest logiką modalną, w której operator $\Box$ może być interpretowany jako **dowodliwość** (w ustalonym systemie).

Można także korzystać z tej logiki przy modelowaniu systemów przekonań, z użyciem operatora **B**. W istocie, robiliśmy to na dwóch pierwszych wykładach, wzorując się na książce Smullyana *Forever Undecided*.

Logika Gödla-Löba ma następujące **aksjomaty**:

- wszystkie tautologie (KRZ);
- aksjomaty rozdzielności: $B(\alpha \rightarrow \beta) \rightarrow (B\alpha \rightarrow B\beta)$;
- wszystkie formuły postaci: $B(B\alpha \rightarrow \alpha) \rightarrow B\alpha$.

Regułami wnioskowania są: *modus ponens* oraz *ukoniecznianie*.

Systemy świadomych, racjonalnych przekonań

Jedną z propozycji rozumienia pojęcia **świadome racjonalne przekonanie** jest system aksjomatyczny LB podany przez Marka Tokarza w *Elementach pragmatyki logicznej*, będący zdaniową logiką modalną z operatorem **B** oraz:

Aksjomatami:

- α , dla wszystkich tautologii α
- $B\alpha \equiv BB\alpha$
- $\neg B\alpha \equiv B\neg B\alpha$
- $B\neg\alpha \rightarrow \neg B\alpha$
- $B(\alpha \rightarrow \beta) \rightarrow (B\alpha \rightarrow B\beta)$.

Regułami:

- *modus ponens*: z $\alpha \rightarrow \beta$ i α możemy wyprowadzić β
- *regułą modalną*: z α możemy wyprowadzić $B\alpha$.

Niektóre tezy systemu LB

- $\neg \mathbf{B}(\alpha \wedge \neg \alpha)$
- $\mathbf{B}(\alpha \equiv \beta) \rightarrow (\mathbf{B}\alpha \equiv \mathbf{B}\beta)$
- $(\mathbf{B}\alpha \vee \mathbf{B}\beta) \rightarrow \mathbf{B}(\alpha \vee \beta)$
- $(\mathbf{B}\alpha \wedge \mathbf{B}\beta) \equiv \mathbf{B}(\alpha \wedge \beta)$
- $\mathbf{B}\alpha \rightarrow \neg \mathbf{B}\neg \alpha$
- $(\mathbf{B}(\alpha \vee \beta) \wedge \neg \mathbf{B}\alpha) \rightarrow \neg \mathbf{B}\neg \beta$
- $(\mathbf{B}(\alpha \vee \beta) \wedge \mathbf{B}\neg \alpha) \rightarrow \mathbf{B}\beta$
- $\mathbf{B}(\alpha \rightarrow \beta) \rightarrow (\mathbf{B}\neg \beta \rightarrow \mathbf{B}\neg \alpha)$
- $\neg \mathbf{B}(\alpha \rightarrow \beta) \rightarrow (\neg \mathbf{B}\neg \alpha \wedge \neg \mathbf{B}\beta)$
- $\mathbf{B}(\mathbf{B}\alpha \vee \mathbf{B}\beta) \rightarrow \mathbf{B}(\alpha \vee \beta)$
- $\mathbf{B}(\alpha \rightarrow \beta) \rightarrow \mathbf{B}(\mathbf{B}\alpha \rightarrow \beta)$
- $\mathbf{B}(\mathbf{B}\alpha \rightarrow \alpha)$

Własności systemu LB

- W LB zachodzi **Twierdzenie o Dedukcji**.
- System LB jest domknięty na regułę **ekstensjonalności**:
jeśli $\vdash \alpha \equiv \beta$, to $\vdash \mathbf{B}\alpha \equiv \mathbf{B}\beta$.
- **Pełność LB**. Formuła α jest tezą logiki LB wtedy i tylko wtedy, gdy jest prawdziwa we wszystkich właściwych algebrach filtrowych, tj. w strukturach postaci $\langle A, -, \cap, \cup, *, F \rangle$, gdzie $\langle A, -, \cap, \cup \rangle$ jest algebrą Boole'a, F właściwym filtrem tej algebry, a $*$ funkcją charakterystyczną zbioru F .
- Logika LB ma własność modeli skończonych (FMP), a więc jest **rozstrzygalna**.

Rozszerzenia systemu LB

Logikę LCB otrzymujemy z LB przez dodanie aksjomatu: $B\alpha \vee B\neg\alpha$.
Równoważnie, dla otrzymania LCB można dodać do LB każdą z następujących formuł:

- $\neg B\alpha \rightarrow B\neg\alpha$
- $B(\alpha \vee \beta) \rightarrow (B\alpha \vee B\beta)$
- $(B\alpha \rightarrow B\beta) \rightarrow B(\alpha \rightarrow \beta)$.
- Logika LCB jest logiką świadomego, racjonalnego *Besserwissera* — kogoś, kto ma wyrobioną opinię w każdej sprawie.
- **Pełność LCB.** Formuła α jest tezą logiki LCB wtedy i tylko wtedy, gdy jest prawdziwa we wszystkich ultraalgebrach, tj. w strukturach postaci $\langle A, -, \cap, \cup, *, F \rangle$, gdzie $\langle A, -, \cap, \cup \rangle$ jest algebrą Boole'a, F ultrafiltrem tej algebry, a $*$ funkcją charakterystyczną zbioru F .
- Logika LCB ma własność modeli skończonych (FMP), a więc jest rozstrzygalna.

Rozszerzenia systemu LB

Dodanie do aksjomatów LB aksjomatu: $B\alpha \rightarrow \alpha$ pozwala interpretować otrzymaną w ten sposób logikę LWB jako logikę **wiedzy**.

- LCB jest równoważna systemowi modalnemu S5.
- **Pełność LWB**. Formuła α jest tezą logiki LWB wtedy i tylko wtedy, gdy jest prawdziwa we wszystkich strukturach postaci $\langle A, -, \cap, \cup, *, F \rangle$, gdzie $\langle A, -, \cap, \cup \rangle$ jest algebrą Boole'a, F filtrem jednostkowym tej algebry, a $*$ funkcją charakterystyczną zbioru F .
- Logika LWB ma własność modeli skończonych (FMP), a więc jest **rozstrzygalna**.

Teorie zmiany przekonań

Model AGM. W jaki sposób opisywać zmiany systemu przekonań?

Czasami zmieniamy przekonania — uzyskujemy nową wiedzę, porzucamy jedno przekonania na rzecz innych, itp.

Rozważa się trzy operacje na systemach wiedzy:

- **ekspansję** — dołączenie nowego zdania do systemu;
- **kontrakcję** — odrzucenie pewnego zdania;
- **rewizję** — zastąpienie pewnego twierdzenia jego negacją.

Każda z tych operacji musi spełniać stosowne założenia. Podamy, dla przykładu, aksjomaty charakteryzujące **kontrakcję**.

Niech $T - \alpha$ oznacza stan przekonań powstający z T w wyniku usunięcia zdania α .

Aksjomaty kontrakcji

Przypuśćmy, że stan naszych przekonań jest reprezentowany przez teorię T . Usunięcie α z systemu przekonań T powoduje, że musimy z tego systemu przekonań usunąć również inne zdania (z których α może wynikać). Aksjomaty kontrakcji mają zapewniać, że operacja ta ma pożądane własności logiczne:

- $T - \alpha$ jest teorią (jest domknięty na operację konsekwencji).
- $T - \alpha \subseteq T$.
- Jeśli α nie jest tautologią, to $\alpha \notin T - \alpha$.
- Jeśli $\alpha \notin T$, to $T - \alpha = T$.
- Jeśli $\alpha \equiv \beta$ jest tautologią, to $T - \alpha = T - \beta$.
- T jest najmniejszą teorią zawierającą $(T - \alpha) \cup \{\alpha\}$.

Koniec

Dziękuję za zainteresowanie wykładami.

Żywię nadzieję, że okazały się przydatne.